

დამნაშავის შეწყალება ქართულ სისხლის სამართალში - გადასინჯვის მცდელობა

ბესიკ მეურმიშვილი

სამართლის დოქტორი,
საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის ქართული
უნივერსიტეტის პროფესორი

პაპუნა გურული

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი,
ადვოკატი საერთო სპეციალობით

საკვანძო სიტყვები: დანაშაული, სასჯელის მიზნები,
რესოციალიზაცია

შესავალი

დამნაშავის შეწყალება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია როგორც სისხლისსამართლებრივ პრაქტიკაში, ისე მეცნიერული თვალსაზრისით. თუმცა, ქართულ რეალობაში განსაკუთრებულ აქტუალობას შეწყალება მორიგი საპრეზიდენტო არჩევნების დროს იძენს. პრეზიდენტობის ზოგიერთი კანდიდატი პირდაპირ აცხადებს, რომ მისი გაპრეზიდენტების შემთხვევაში, შეიწყალებს ამა თუ იმ დამნაშავეს. საზოგადოების ნაწილი ასეთ განცხადებებს წინასაარჩევნო დაპირებად აღიქვამს, ნაწილი კი – მუქარად. ბუნებრივია, სტატიის მიზანი არ არის ასეთი დაპირების შეფასება, მაგრამ თავად ასეთმა ფაქტებმა შესაძლოა გარკვეული ბიძგი მისცეს იურიდიული აზრის განვითარებას. კერძოდ, გააჩინოს კითხვა – ხომ არ საჭიროებს სა-

ქართველოში მოქმედი დამნაშავის შეწყალების ინსტიტუტი გადასინჯვას? ეს კითხვა ბადებს გარკვეულ ცდუნებას, რომ საკითხი განხილულ იქნეს საკონსტიტუციო სამართლის კუთხით – პრეზიდენტის, როგორც სახელმწიფოს მეთაურის, უფლებამოსილებათა ქრილში. იურიდიულ ლიტერატურაში უპირატესად სწორედ ამ მიმართულებით მსჯელობენ.¹ თუმცა, ვინაიდან დამნაშავის შეწყალება საგნობრივად არის სისხლის სამართლის მეცნიერების განუყოფელი ნაწილი, ამ ინსტიტუტის გადასინჯვა, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოხდეს სწორედ სისხლის სამართლის ფარგლებში.

გარდა ამისა, საჭიროა კიდევ ერთი დაზუსტება. შეწყალება, ზოგიერთი ავტორის მიერ განიხილება, როგორც სასამართლო შეცდომის გამოსწორების ან სხვა უსამართლობის გასწორების საშუალება.² საუბარია ისეთ შემთხვევაზეც, როდესაც სასამართლომ დამნაშავედ ცნო ადამიანი; შეწყალებაზე უფლებამოსილი პირი კი თვლის, რომ მსჯავრდებული სინამდვილეში უდანაშაულოა და ამის საფუძველზე შეიწყალებს მას.³ ეს საკითხი მეტად წინააღმდეგობრივი და საინტერესოა, თუმცა სცდება წინამდებარე სტატიის ფარგლებს და საჭიროებს ცალკე განხილვას (ალბათ, უფრო სისხლის სამართლის პროცესისა და საკონსტიტუციო სამართლის ფარგლებში). ამ სტატიაში კი განიხილება ქართული სისხლის სამართლისთვის უფრო ჩვეული გაგება, როდესაც შეწყალების მიმღები პირის დამნაშავეობა სადაო არ არის და, შესაბამისად, არ ფიგურირებს უდანაშაულო ადამიანის სასჯელისგან დახსნის მოტივი.

გადასინჯვის მეთოდოლოგიური საფუძველი უნდა იყოს შემდეგი: შეწყალება არის სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის, კერძოდ სასჯელის ინსტიტუტი; შესა-

ბამისად, მისი ავკარგიანობა უნდა გაიზომოს და აიწონოს სასჯელის მიზნებიდან გამომდინარე; ანუ, უნდა მოხდეს შეპირისპირება ამ ინსტიტუტისა სასჯელის მიზნებთან, რომელთაც აღიარებს სისხლის სამართლის მეცნიერება და საქართველოს კანონმდებლობა. შეპირისპირებისას გამოყენებულ იქნება ლეგიმეტრიული (სამართალმზომელობითი) მეთოდი, რომელიც თავისთავად სიახლეს წარმოადგენს და პრობლემის ყოველმხრივი ანალიზის საშუალებას იძლევა. საჭიროა დადგინდეს – ხელს უწყობს თუ არა შეწყალების ინსტიტუტი სასჯელის მიზნების მიღწევას? და გამოტანილ იქნეს შესაბამისი დასკვნები.

მოკლედ ლეგიმეტრიული მეთოდის შესახებ

სამართლის გაზომვისა თუ აწონვის მცდელობა ჯერ კიდევ ტალიონის პრინციპის – „თვალი თვალის წილ“ – ფორმულირებაში შეიმჩნევა. თუმცა, თანამედროვე სისხლის სამართალში მზომელობით ოპერაციებს სრულიად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. ეს გასაკვირი არაა, ვინაიდან სამართალი ნორმატიული დარგია და ამით იგი გამოირჩევა სხვა საზოგადოებრივი დისციპლინებისგან. სამართალში საკმარისი როდია მოვლენის აღწერა ან დახასიათება; აუცილებელია მისი შეფასებაც. ეს უკანასკნელი კი გარკვეულ გაზომვით ოპერაციებს მოითხოვს.⁴ პრაქტიკაში, საბედნიეროდ, არის სამართლის გაზომვის მცდელობები,⁵ მაგრამ, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ არ არის შექმნილი მეტ-ნაკლებად სრულყოფილი მეთოდიკა. ლეგიმეტრია, ანუ სამართალმზომელობა არის ამ საკითხის მოწესრიგების მცდელობა. იგი პრობლემის სრულად და ყოველმხრივ გა-

1 Reynolds G.H., 2018. Congressional Control of Presidential Pardons. Nevada Law Journal Forum 31, Volume 2. pp.31-38.
 2 Rosenzweig P., 2012 Reflections on the Atrophying Pardon Power. Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 102, Issue 3 Symposium on Overcriminalization, pp.593-611.
 3 Weihofen H., 1939. The Effect of a Pardon. University of Pennsylvania Law Review, CLXXVII. p.p.177-193.

4 უგრეხელიძე მ., 2016. სამართალი როგორც განზომილებათა სისტემა (ლეგიმეტრიის შესავლისათვის). „ოთარ გამყრელიძე 80“ საიუბილეო სამეცნიერო კრებული, თბილისი. გვ.23-25.
 5 გურული პ., 2018. სისხლისსამართლებრივი კანონის უკუძალა და ცდა სამართლის გაზომვისა. სამართალი და მსოფლიო, N10. გვ.100-109.

ნსახილველად მეტად საინტერესო წესს გულისხმობს. კერძოდ, საკითხი უნდა გაიზომოს ორი ძირითადი მაჩვენებლის მიხედვით, რომელიც სამართლის განუყოფელი ნაწილია და თავს იჩენს პრაქტიკულად ყველა პრობლემაში მიუხედავად დარგისა. გადაწყვეტი მნიშვნელობა კი ამ ორი კრიტერიუმის თანაფარდობას ენიჭება. პირველი არის მორალური კრიტერიუმი, რომელიც ზნეობრივი, „უნდასმიერი“ კატეგორიაა. იგი მიდრეკილია წარსულისკენ (კონსერვატიულია) და ორიენტირებულია სამართლიანობის მიღწევაზე. მისი საშუალებით უნდა გაიზომოს, თუ რამდენად ზნეობრივი, რამდენად სამართლიანია განსახილველი დებულება. მეორე არის პოლიტიკური კრიტერიუმი, რომელიც, მიზანშეწონილობითი, „მინდასმიერი“ კატეგორიაა. იგი მიმართულია მომავალზე (ნოვატორულია), და ორიენტირებულია სარგებლის მიღებაზე. მისი საშუალებით უნდა გაიზომოს, თუ რამდენად მიზანშეწონილი, რამდენად სარგებლის მომტანია განსახილველი დებულება. ამის შემდეგ უნდა დადგინდეს, თუ რამდენად ლოგიკურ წონასწორობაში იმყოფებიან საკითხის მორალური და პოლიტიკური მდგენლები. თუ მორალურმა კომპონენტმა მეტისმეტად იმძლავრა, ხოლო პოლიტიკური - შესუსტდა, დიდია შესაძლებლობა, ამის შედეგად დებულება გახდეს სამართლიანი, თუმცა უსარგებლო. თუკი პოლიტიკურმა კომპონენტმა „დაჩაგრა“ მორალური, მაშინ არსებობს საფრთხე იმისა, რომ დებულება გახდეს საზოგადოების ერთი ნაწილისთვის სარგებლის მომტანი, ხოლო მეორისთვის - უსამართლო, მჩაგვრელი. ეს ეწინააღმდეგება სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპებს და ხელს უწყობს პოლიციური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას.⁶ ლეგიმეტრია საკითხის ყოველმხრივი გაზომვის საშუალებას გვაძლევს. ამ თვალსაზრისით, იურიდიულ ლიტერატურაში საკმაოდ კრიტიკული ვითარებაა. როგორც წესი, საკითხს ან მხოლოდ „უნდა“-ს ან მხოლოდ „მინდა“-ს ქრილში განიხილავენ. იშვიათია რომელიმე მკვლევარი საკითხს ორივე

კომპონენტის ქრილში წყვეტდეს. წინამდებარე სტატია არის ამ ვითარების შეცვლის მცდელობა.

თეორიული საფუძველი

ჯერ კიდევ უძველესი დროიდან, ადამიანთა წარმოდგენაში დანაშაული, უპირველეს ყოვლისა, სასჯელთან ასოცირდება. თავად დარგის სახელწოდება „სისხლის სამართალი“ ტერმინ „სისხლის ფასი“-დან მომდინარეობს, რომელიც ჯერ კიდევ გვახსენებს საზოგადოებაში გამოიყენებოდა მიყენებული ზიანისათვის სამაგიეროს მიზღვის მნიშვნელობით. ამ თვალსაზრისით, სისხლის სამართალი არაფერია თუ არა დასჯის სამართალი.⁷

დამნაშავის დასჯა, მისთვის სამაგიეროს მიზღვა, დიდი ხნის მანძილზე იყო ზოგადად სისხლის სამართლის კერძოდ კი სასჯელის უმთავრესი მიზანი. სწორედ მას დაეფუძნა სასჯელის აბსოლუტური თეორიები, რომლებიც კანტისა და ჰეგელის სახელებს უკავშირდება. ისინი მეთოდოლოგიურად ემყარება ზნეობას, უფრო ზუსტად – ზნეობრივი კანონის იდეას. ამ თეორიების მიხედვით, დანაშაული წარმოადგენს ზნეობრივი კანონის დარღვევას, ხოლო სასჯელი – ამ დარღვევისთვის სამართლიან შურისძიებას. კატეგორიულად უარყოფილია სასჯელის სოციალური დანიშნულება, მისი პრაქტიკული სარგებლიანობა და საკითხი წყდება მხოლოდ ზნეობაზე დაყრდნობით.⁸ დამნაშავე თავის ინდივიდუალურ ნებას უპირისპირებს საზოგადოებრივს და ამით არღვევს სამართალს. სასჯელი კი სამართლის აღდგენის საშუალებაა. ჰეგელი ასევე უარყოფს სასჯელის მუქარის და დამნაშავის გამოსწორების იდეას, რადგან მიიჩნევს, რომ ადამიანს, როგორც გონიერ არსებას, აქვს ნების თავისუფლება, მაშა-

6 უგრეხელიძე მ., დასახელებული ნაშრომი, გვ.23-25.

7 ავტორთა კოლექტივი (რედ.: ნაჭყებია გ., თოღუა ნ.), 2018. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. სახელმძღვანელო (მესამე გამოცემა). გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი. გვ.20.

8 Roxin, Arzt, Tiedemann, 2013. Einführung in das Strafrecht und Strafprozessrecht. 6 Auflage. C. F. Müller, S. 4.

სადამე დამუქრება და დასჯა გამოსწორების მიზნით ადამიანის პირუტყვის დონეზე დაყვანას ნიშნავს. კანტი კი პირდაპირ უთითებდა ტალიონის პრინციპზე „თვალის – თვალის წილ“ და ამტკიცებდა, რომ დამნაშავე უნდა დაისაჯოს მხოლოდ იმით, რომ მან ჩაიდინა დანაშაული.⁹ აქედან გამომდინარე, სასჯელის აბსოლუტური თეორიები შურისძიების თეორიებადაც მოიხსენიება. უტილიტარისტული მიზნების სრული უარყოფა იწვევს იმას, რომ დამნაშავე უნდა დაისაჯოს იმით, რომ ეს მორალურად გამართლებულია, მიუხედავად იმისა, ეს საზოგადოებრივად სასარგებლო იქნება თუ არა.¹⁰ შესაბამისად, დამნაშავე ისჯება ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და ბრალის ხარისხის პროპორციულად. სასჯელი ახდენს ბრალის კომპენსაციას და ხელს უწყობს სამართლიანობის აღდგენას.¹¹ ამ თვალსაზრისით, აბსოლუტური თეორიები ორიენტირებულნი არიან წარსულზე, უკვე მომხდარ ფაქტზე.¹²

იურიდიული აზრის განვითარების კვლადაკვალ ჩამოყალიბდა სასჯელის შეფარდებითი (რელატიური) თეორიები, რომლებიც სასჯელს პრაქტიკულ მიზანს უსახავენ. კერძოდ, ასაბუთებენ, რომ სასჯელი საზოგადოებისათვის სარგებლის მოტანას უნდა ემსახურებოდეს. ამიტომ, ამ თეორიებს უტილიტარისტულ თეორიებსაც უწოდებენ. განსხვავებით აბსოლუტური თეორიებისაგან, ისინი მეთოდოლოგიურად არა ზნეობას, არამედ მიზანშეწონილებას ეფუძნება.¹³ საზოგადოებრივი სარგებლიანობა არა დამნაშავეს დასჯაში, არამედ

ახალი დანაშაულის პრევენციაში გამოიხატება. ამ თვალსაზრისით, განსხვავებით აბსოლუტური თეორიებისაგან, შეფარდებითი თეორიები ორიენტირებულია არა წარსულზე, არამედ მომავალზე, ჯერ კიდევ არ მომხდარი დანაშაულის თავიდან აცილებაზე, რომელიც თავის მხრივ, იყოფა სპეციალურ და ზოგად პრევენციად.

სპეციალური პრევენციის იდეას ავითარებდა ლისტი. იგი ასაბუთებდა, რომ სასჯელის მიზანი დამნაშავეზე იმგვარი ზემოქმედებაა, რომელიც მის გამოსწორებასა და მისი მხრიდან ახალი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებას უზრუნველყოფს.¹⁴ ამ დებულებათა განვითარებას შედეგად მოჰყვა ისეთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტების შემოტანა, როგორცაა სასჯელის ალტერნატიული ღონისძიებები, პირობითი მსჯავრი, სასჯელის მოხდისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება და სხვ.¹⁵

სასჯელის გენერალური პრევენციის იდეა ფოიერბახს ეკუთვნის. იგი მთავარ აქცენტს სასჯელის მუქარაზე, პოტენციური დამნაშავეების დაშინებაზე აკეთებს,¹⁶ ანუ დამნაშავეს დასჯის მაგალითზე სხვებმა უნდა გადაიფიქრონ დანაშაულის ჩადენა. თუმცა, გარდა უშუალოდ დაშინებისა, ამ დებულებას აქვს გარკვეული სასწავლო-აღმზრდელობითი ეფექტი. განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ზემოქმედებას საზოგადოების იმ წევრებზე, რომლებიც დანაშაულის ჩადენაზე ფიქრობენ, თუმცა მერყეობენ და ჯერ გადაწყვეტილება მიღებული არ აქვთ.¹⁷

ჩამოთვლილთაგან არც ერთ თეორიას არ აკლია კრიტიკა, მათ შორის დასაბუთებულიც. პრობლემა ის იყო, რომ თითოეული მათგანი საკითხს ცალმხრივად განიხილავდა და ვერ ახერხებდა, რომ თავის თავში მოექცია ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი. საბოლოო ჯამში, სასჯელის მიზნები შეგვიძლია დავყოთ არაუტილიტარისტულ და უტილიტარისტულ მიზნებად. ¹⁸

9 ვაჩიშვილი ა., 1960. სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი. სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი. გვ.28-31.
 10 დვალიძე ი., 2013. სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი. სასჯელი და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი. გვ.18.
 11 Goh J., 2013. Proportionality - An Unattainable Ideal in the Criminal Justice System. The University of Manchester Student Law Review, VOL. II. December. p. 46-47.
 12 ტურავა მ., 2011. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილი. დანაშაულის მოძღვრება. გამომცემლობა მერიდიანი, თბილისი. გვ.42-43.
 13 ვაჩიშვილი ა., დასახელებული ნაშრომი, გვ.31.

14 Roxin, Arzt, Tiedemann. S. 5-6.
 15 ტურავა მ., დასახელებული ნაშრომი, გვ.44.
 16 დვალიძე ი., დასახელებული ნაშრომი, გვ.20-21.
 17 ტურავა მ., დასახელებული ნაშრომი, გვ.45.
 18 ავტორთა კოლექტივი (რედ.: ნაჭყებია გ., თოღუა ნ.).

მათ ირგვლივ დავა ჯერ კიდევ გრძელდება. თუმცა, სასჯელის აბსოლუტური და შეფარდებითი თეორიების შერწყმის შედეგად, ჩამოყალიბდა სასჯელის გამაერთიანებელი (შემაერთებელი, ეკლექტური) თეორიები, რომლებმაც ერთმანეთში არაუტილიტარისტული და უტილიტარისტული მიზნები გააერთიანა. მათი მთავარი იდეა არის ის, რომ შურისძიების, სპეციალური პრევენციისა და გენერალური პრევენციის თეორიის ცალმხრივად გამოყენება ვერ იძლევა საჭირო შედეგს. ისინი ცდილობენ სამივე თეორიის საუკეთესო დებულებების შერწყმას და, ამის ხარჯზე, მათივე სუსტი მხარეების დაბალანსებას.¹⁹ შესაბამისად, სასჯელის გამაერთიანებელი თეორიები აერთიანებენ როგორც დამნაშავესათვის სამაგიეროს მიზღვის, ისე ახალი დანაშაულის სპეციალური და ზოგადი პრევენციის მიზნებს. ეს რთული ამოცანაა, რადგან, ერთი შეხედვით, ეს ურთიერთსაწინააღმდეგო მიზნებია.²⁰ სასჯელის დანიშვნით, ერთი მხრივ, სახელმწიფომ დამნაშავე უნდა დასაჯოს, საკადრისი მიუზღას, ჭკუა ასწავლოს მას; მეორე მხრივ – უნდა იზრუნოს მასზე, შეძლებისდაგვარად, შეუმსუბუქოს სასჯელის ტვირთი და ამით გამოიყენოს გამოსწორების თუნდაც ის მცირე შანსი, რომელიც ჯერ კიდევ დარჩენილია. თუმცა, ეს მხოლოდ ერთი შეხედვითაა წინააღმდეგობრივი ამოცანა. მართალია, ცალ-ცალკე აღებული სასჯელის მიზნები ეწინააღმდეგებიან ერთმანეთს, მაგრამ ერთად – დიალექტიკურ ერთიანობას წარმოადგენენ და ურთიერთქმედებენ.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ სასჯელის თეორიების განვითარება პირდაპირ თვალსაჩინოს ხდის საკითხის ლეგიმეტრიულად გადაწყვეტის აუცილებლობა. სამაგიეროს მიზღვის მიზანი, რომელიც საფუძვლად ედო სასჯელის აბსოლუტურ თეორიებს, გამომდინარეობს სწორედ მორალური კომპონენტიდან. კანტი და ჰეგელიც ხომ პირდაპირ მიუთითებდნენ მათი

მიდგომების ზნეობრივ საწყისებზე. ფორმულა მარტივი იყო „რადგან დააშავა – მიეზღოს დამსახურებისამებრ.“ მაგრამ ამ თეორიების მთელი ნაკლი ისაა, რომ არ იყო გათვალისწინებული პოლიტიკური კრიტერიუმი. შესაბამისად, მხოლოდ და მხოლოდ ზნეობაზე აგებული მიდგომა გაცილებით ნაკლები სარგებლის მომტანი იყო. შეფარდებითი თეორიების ავტორებმა სწორედ ეს დაინახეს. მათ გაიაზრეს, რომ ზნეობრივი პრინციპების დაცვის გარდა საჭიროა ვიფიქროთ პრაქტიკულ სარგებლიანობაზე და სწორედ ამიტომ შემოიტანეს ახალი დანაშაულის პრევენციის მიზანი. აგრეთვე არსებობს დამნაშავეს რესოციალიზაციის მიზანი. ერთი მხრივ, იგი ემსახურება ახალი დანაშაულის სპეციალურ პრევენციას, რადგან ერთხელ დანაშაულის ჩამდენმა პირმა ახალი დანაშაული არ ჩადინოს. ეს ნაკარნახევია მიზანშეწონილობითი მოსაზრებით. მაგრამ, მეორე მხრივ, რესოციალიზაცია ხომ ეხმარება თვითონ დამნაშავეს სწორ გზაზე დადგომაში და საზოგადოების ღირსეულ წევრად ჩამოყალიბებაში, ეს კი სახელმწიფოს მხრიდან ზნეობრივი მიდგომის გამოვლინებაა. სახელმწიფო ითვალისწინებს, რომ დამნაშავე მის წიაღში აღიზარდა და, შესაბამისად, მის მიერ ჩადენილ ქმედებაზე გარკვეულწილად პასუხისმგებლობასაც იღებს. სახელმწიფო კი არ წირავს და კი არ მოკვდის დანაშაულის ჩამდენ საზოგადოების წევრს, არამედ, როდესაც მისი გამოსწორება ჯერ კიდევ შესაძლებელია, აძლევს შანსს გამოსწორდეს.²¹

ქართველმა კანონმდებელმა მხარი დაუჭირა სასჯელის გამაერთიანებელ თეორიებს, როდესაც 1999 წლის საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილით დაადგინა – „სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავეს რესოციალიზაცია.“

19 დასახელებული ნაშრომი, გვ.477.

20 Roxin, Arzt, Tiedemann. S. 6-7.

21 ტურავა მ., დასახელებული ნაშრომი, გვ.46.

21 გურული პ., 2017. სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება – ლეგიმეტრიული გააზრება. სამართალი და მსოფლიო, №6, გვ.48.

ლეგიტიმური ანალიზი

დამნაშავის შეწყალება დიდ სირთულეებს აწყდება რამდენიმე თვალსაზრისით. უპირველეს ყოვლისა, უნდა გააზრებულ იქნეს მიმართება სასჯელის მიზნებთან. აქ თავს იჩენს პასუხისმგებლობისა და სასჯელის თანაბრობის (პროპორციულობის) პრინციპი. თანამედრივე სისხლის სამართალი აღიარებს, რომ პროპორციულობა დაცული უნდა იყოს, როგორც სასჯელის დანიშვნის, ისე მისი მოხდის ეტაპზე. სისხლის სამართლის სოციოლოგიური სკოლის დამსახურებით, სისხლის სამართლის მეცნიერება მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ზოგჯერ დანიშნული სასჯელის სრულად მოხდა შესაძლოა საჭირო არც იყოს.²² თანაბრობის დაცვის იდეა მოითხოვს, რომ დამნაშავემ მოიხადოს ისეთი ზომის სასჯელი რომელიც არის პროპორციული იქნება საქმის გარემოებებისა.²³

თუ სასჯელის მოხდის გარკვეულ ეტაპზე აშკარა გახდა, რომ სასჯელის მიზნები უკვე მიღწეულია – სამართლიანობა აღდგენილია, ახალი დანაშაული თავიდან აცილებულია, და დამნაშავე რესოციალიზებულია – დამნაშავის მიერ სასჯელის სრულად მოხდა გადამეტებული სიმკაცრე იქნება და იგი შესაძლებელია სასჯელისგან გათავისუფლდეს (ან შეეცვალოს ნაკლებად მკაცრი სასჯელით). იგივე ვითარებაა, თუ სასჯელის მიზნები ჯერ მიღწეული არაა, მაგრამ მათი მიღწევა უფრო გაადვილდება დამნაშავის მიერ სასჯელის არა სრულად, არამედ – მხოლოდ ნაწილობრივ მოხდით. ეს მიდგომა მისაღებია როგორც სამართლიანობის აღდგენის (მორალური კრიტერიუმი), ისე ახალი დანაშაულის პრევენციის (პოლიტიკური კრიტერიუმი) და დამნაშავის რესოციალიზაციის (მორალური და პოლიტიკური კრიტერიუმი ერთად) თვალსაზრისით. დამნაშავის შეწყალება კი არც ერთი ამ კრიტერიუმის დაცვას არ უზრუნველყოფს,

ვინაიდან შეწყალების პროცესში არც ის დგინდება, მიღწეულია თუ არა სასჯელის მიზნები და არც ის – გაადვილდება თუ არა სასჯელის მიზნების მიღწევა შეწყალების შედეგად. ანუ, დამნაშავის შეწყალება ხდება თანაბრობის პრინციპის სრულიად გვერდის ავლის პირობებში. შესაბამისად, შეწყალებას გამოცლილი აქვს მთელი ის თეორიული საფუძველი, რომელზეც ზევით იყო საუბარი. სწორედ ამიტომ, დამნაშავის შეწყალება ვერ აკმაყოფილებს ვერც მორალურ და ვერც პოლიტიკურ კრიტერიუმს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის თანაბრობის პრინციპიდან გამომდინარე.

დამატებით საჭიროა დაზუსტდეს, რომ დამნაშავის შეწყალება მხოლოდ გარეგნულად წააგავს სისხლის სამართლის სოციოლოგიური სკოლის მიერ შემოტანილ ისეთ პროგრესულ იდეებს, როგორცაა: სასჯელის ალტერნატიული ღონისძიებები, პირობითი მსჯავრი, სასჯელის მოხდისგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება და სხვ. მსგავსება ისაა, რომ დამნაშავე სასჯელს სრულად არ იხდის. მაგრამ შეწყალებას, თეორიული საფუძვლის თვალსაზრისით, არაფერი აქვს საერთო აღნიშნულ იდეებთან. მეტიც, იგი სრულიად უგულვებლყოფს მათ უმთავრეს ღირსებებს.

ამასთან ერთად, არსებობს საკითხები, რომელიც პოლიტიკური კრიტერიუმის თვალსაზრისით, დამატებით სირთულეებს ქმნის. დამნაშავის შეწყალების უფლებამოსილება როგორც თეორიული საფუძვლის, ისე დღევანდელი ნორმატიული რეგულაციების თვალსაზრისით ძალიან ფართო, ფაქტობრივად, შეუზუდავ უფლებამოსილებას ანიჭებს საქართველოს პრეზიდენტს. შეწყალების წესის²⁴ მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, „საქართველოს პრეზიდენტი უფლებამოსილია შეწყალების თხოვნის განხილვის ნებისმიერ სტადიაზე და/ან ამ წესით დადგენილი მოთხოვნების დაუცველად მიიღოს გადაწყვეტილება პირის

ბესიკ მემურმინიძე, პაპუნა გურული

22 დვალთიძე ი., დასახელებული ნაშრომი, გვ.172-173.
 23 Kirchengast T., 2010. Proportionality in Sentencing and the Restorative Justice Paradigm: 'Just Deserts' for Victims and Defendants Alike? Criminal Law and Philosophy 4, pp. 212-213.

24 დამტკიცებულია საქართველოს პრეზიდენტის 2014 წლის 27 მარტის N120 ბრძანებულებით „შეწყალების წესის დამტკიცების შესახებ.“

შენწყალების თაობაზე.“ ყოველივე ეს შეცდომის საფრთხეს წარმოშობს.²⁵ ვინაიდან პრეზიდენტის გადაწყვეტილებას ვერაფერი გააუქმებს, არსებობს ასევე უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების საფრთხეც.²⁶

საკითხი კიდევ უფრო რთულდება თუკი დამნაშავეს შეწყალებას სასჯელის მოხდისგან დამნაშავეს სასჯელისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებას შევადარებთ. მიუხედავად ბევრი ხარვეზისა, ეს უკანასკნელი პრაქტიკულად იმავე ფუნქციას ასრულებს და, ამასთანავე, დგას მყარ თეორიულ საფუძველზე სასჯელის მიზნებიდან გამომდინარე; ბევრად უკეთ უზრუნველყოფს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის თანაბრობის პრინციპის დაცვას; ბევრად ნაკლებად შეიცავს შეცდომის ან უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების საფრთხეს.²⁷ ამის ფონზე დამნაშავეს შეწყალებას თეორიული საფუძვლის შემდეგ პრაქტიკული ფუნქციაც გამოეცალა, რაც კიდევ უფრო სათუოს ხდის საჭიროებას პოლიტიკური კრიტერიუმის თვალსაზრისით.

თუმცა, არის კიდევ ერთი დეტალი, რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს განხილული. კერძოდ, დამნაშავეს შეწყალებას აქვს დიდი მნიშვნელობა სპეციალური პრევენციის კუთხით. როგორც აღვნიშნეთ, სპეციალური პრევენცია მოიცავს როგორც პოლიტიკურ, ისე მორალურ მდგენელს. უმთავრესი მნიშვნელობა დამნაშავეს რესოციალიზაციის ენიჭება. ამისათვის კი აუცილებელია დამნაშავეს პიროვნული ან/და სოციალური დეზინტეგრაციის ხარისხის შემცირება იმ დონემდე, რომ მან კვლავ აიღოს პასუხისმგებლობა იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე, რომლებსაც დანაშაულის ჩადენით ხაზი გადაუსვა.²⁸ ამი-

სათვის დამნაშავეს სჭირდება იმედი იმისა, რომ იგი იპოვის უკან დასაბრუნებელ გზას საზოგადოებაში და საზოგადოება, თავის მხრივ, კი არ გარიყავს და მოჰკვეთს მას, არამედ – მისცემს გამოსწორების შანსს. დღეის მდგომარეობით, ამ იმედს, მართალია არა სრულად, მაგრამ მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს შეწყალების მიღების პერსპექტივა. შეწყალების ინსტიტუტის გაუქმებით არაერთ დამნაშავეს ეს იმედი შესაძლოა მოესპოს და, შესაბამისად, მისი პიროვნული და სოციალური რღვევის (დეზინტეგრაციის) აღმოფხვრა, ანუ სიმრთელის აღდგენა გართულდეს. ამით აშკარად შეეშლება ხელი დამნაშავეს რესოციალიზაციას. ანუ, დამნაშავე იგრძნობს, რომ სახელმწიფომ მას საზოგადოებაში დასაბრუნებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გზა მოუჭრა, რითაც პრაქტიკულად გარიყა, გაწირა იგი. ეს გაუმართლებელი იქნება მორალური კრიტერიუმის თვალსაზრისით. ცხადია, ხელი შეეშლება ახალი დანაშაულის სპეციალურ პრევენციასაც იმ თვალსაზრისით, რომ დამნაშავეზე მიმართული პოზიტიური ზემოქმედება ნაკლებ ეფექტური აღმოჩნდება. ადამიანი, რომელიც თავს საზოგადოებისაგან გარიყულად გრძნობს, ბევრად ნაკლებად დაეძგმდება მონაშობებს საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე პასუხისმგებლობის აღებასა და საზოგადოების ღირსეულ წევრად ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით. ეს კი მიუღებელი იქნება პოლიტიკური კრიტერიუმის თვალსაზრისით.

საბოლოო ჯამში, აშკარაა, რომ დამნაშავეს შეწყალების ინსტიტუტი, სასჯელის თეორიული საფუძვლების უგულებელყოფის პირობებში, ვერ უწყობს ხელს სასჯელის მიზნების მიღწევას. მისი სიკეთე ვერ საბუთდება ვერც პროპორციულობის პრინციპის მოხმობით და მისი არსებობა გაუმართლებელია როგორც მორალური, ისე პოლიტიკური კრიტერიუმით. ამავროულად, შეწყალების გაუქმება, თავის მხრივ,

25 Goodrich J. P., 1921. Use and Abuse of the Power to Pardon. *Journal of Criminal Law and Criminology*, Volume 11 | Issue 3. p.341.

26 Duker W.F., 1977. The President's Power to Pardon: A Constitutional History. *William & Mary Law Review*, Volume 18 | Issue 3, p.535.

27 გურული პ., 2017. სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება... გვ.46-60.

28 გურული პ., 2015. ადამიანის პიროვნული და სოცი-

ალური ურღვევა. როგორც სისხლისსამართლებრივი ხელყოფის ობიექტი. ქართული უნივერსიტეტის შრომები, ტომი II. გვ.293-298.

შეიცავს დიდ საფრთხეს და კიდევ უფრო გაართულებს სასჯელის მიზნების მიღწევას. ამიტომ მისი გაუქმებაც გაუმართლებელია როგორც მორალური, ისე პოლიტიკური კრიტერიუმით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, დამნაშავის შეწყალება ქართულ სისხლის სამართალში უნდა შენარჩუნდეს, ყოველ შემთხვევაში – ახლო მომავალში. ეს, ბუნებრივია, არ აუქმებს იმ რისკებს, რომელიც შეწყალებას ახლავს. საჭიროა დამნაშავის შეწყალების ინსტიტუტის შემდგომი გადასინჯვა, რათა შემუშავდეს დებულებები ამ საფრთხეების შესამცირებლად.

დასკვნა

საკითხის ლეგიმეტრიული ანალიზის შედეგად, აშკარაა, რომ:

1. დამნაშავის შეწყალების ინსტიტუტი, თანამედროვე ქართულ სისხლის სამართალში, საკმაოდ მყიფე თეორიულ საფუძველზე დგას

2. დღევანდელი ფორმით დამნაშავის შეწყალება ვერ უწყობს ხელს სასჯელის მიზნების მიღწევას
3. დამნაშავის შეწყალება ვერ უწყობს ხელს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელის თანაბომიერების (პროპორციულობის) პრინციპის განხორციელებას სასჯელის მოხდის ეტაპზე
4. მიუხედავად აღნიშნულისა, დამნაშავის შეწყალების გაუქმებამ დღევანდელ პირობებში შესაძლოა, კიდევ უფრო გაართულოს დამნაშავის რესოციალიზაცია და შესაბამისად – ახალი დანაშაულის სპეციალური პრევენცია
5. აქედან გამომდინარე, საჭიროა, დამნაშავის შეწყალება დარჩეს ქართულ სისხლის სამართალში და შემუშავდეს დებულებები მის დასახვეწად.

ბესიკ მემურმშივილი, პაპუნა გურული

ATTEMPT TO RETHINK PARDON IN GEORGIAN CRIMINAL LAW

Besik Meurmishvili

*Doctor of Law,
Professor, Saint Andrew the First-Called Georgian University
of the Patriarchate of Georgia*

Papuna Guruli

*LL. D. Candidate, Caucasus Internaonal University,
Attorney at Law, General Specialization*

KEY WORDS: Crime, The Aims of Punishment, Resocialization

RESUME

The concept of pardon has long been an important matter of criminal law. But the most topical it becomes during presidential elections in Georgia. Some candidates openly promise to pardon specific criminals. These questionable promises can on the other hand serve as a push forward for legal thought and raise a question: considering obvious risks (abuse of power), does the concept of pardon still respond to modern legal standards? Mostly the matter is being approached from the point of presidential powers (Constitutional law). But as an inherent part of criminal law pardon should be rethought through the prism of the goals of punishment which are well defined both in legal science and legislation of Georgia, namely: restoration of justice, prevention of new offence, re-socialization of an offender. Obviously pardon helps to achieve the goal of re-socialization and maybe prevention. But the very same can be achieved by using parole which is much stricter regulated and holds much smaller probability of abuse of power. Despite obvious risks there is still a good reason not to abolish pardon completely. Even hypothetical chance to be pardoned serves as a high hope for a convict. Hope is one of the most important elements that encourages a convicted criminal to find his/her way back to society, elimination of which might definitely cripple his/her faith making the goal of re-socialization less achievable than ever.

NOTES:

1. Reynolds G.H., 2018. Congressional Control of Presidential Pardons. Nevada Law Journal Forum 31, Volume 2. p.p.31-38
2. Rosenzweig P., 2012 Reflections on the Atrophying Pardon Power. Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 102, Issue 3 Symposium on Overcriminalization, p.p.593-611
3. Weihofen H., 1939. The Effect of a Pardon. University of Pennsylvania Law Review, CLXXVII. p.p.177-193
4. Ugrekhelidze M., 2016. Law as the System of Dimensions (Introduction to Legimetry). "Otar Gamkrelidze 80" Anniversary Edition, Tbilisi. pp.23-25. (In Georgian)
5. Guruli P., 2018. Retroactive Force of Penal Legislation and Attempt to Measure the Law. Law and the World, №10, pp.100-109. (In Georgian)
6. Ugrekhelidze M., The Work Cited, p.p. 23-25
7. Team of Authors (Editors: Natchkebia G., Todua N.), 2018. Criminal Law. The General Part. Textbook. (Third edition). Meridiani Publishing House, Tbilisi. p.20. (In Georgian)
8. Roxin, Arzt, Tiedemann, 2013. Introduction to Criminal Law and Criminal Procedure Law. 6 Edition. C. F. Müller, p.4. (In German)
9. Vacheishvili Al., 1960. Punishment and Measures of Social Protection. Stalin Tbilisi State University Press, Tbilisi. p.p.28-31. (In Georgian)
10. Dvalidze I., 2013. General Part of Criminal Law. Punishment and Other Legal Consequences of Crime. Meridiani Publishing House, Tbilisi. p.18. (In Georgian)
11. Goh J., 2013, Proportionality - An Unattainable Ideal in the Criminal Justice System. The University of Manchester Student Law Review, VOL. II. December, p.p.46-47
12. Turava M., 2011. Criminal Law. General Part. Meridiani Publishing House, Tbilisi. p.p. 42-43 (In Georgian)
13. Vacheishvili Al., The work cited, p.31
14. Roxin, Arzt, Tiedemann, p.p.5-6
15. Turava M., The work cited, p.44
16. Dvalidze I., The work cited, pp.20-21
17. Turava M., The work cited, p.45
18. Team of Authors (Editors: Natchkebia G., Todua N.)... p.477
19. Roxin, Arzt, Tiedemann, p.p.6-7
20. Turava M., The work cited, p.46
21. Guruli P., Parole – Legimetrical Comprehension. Law and the World, №6. p.48 (In Georgian)
22. Dvalidze I., The work cited, p.p.172-173
23. Kirchengast T., 2010. Proportionality in Sentencing and the Restorative Justice Paradigm: 'Just Deserts' for Victims and Defendants Alike? Criminal Law and Philosophy 4, p.p.212-213
24. Edict of the President of Georgia №120 (March 27, 2014)
25. Goodrich J. P., 1921. Use and Abuse of the Power to Pardon. Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 11 | Issue 3. p. 341
26. Duker W.F., 1977. The President's Power to Pardon: A Constitutional History. William & Mary Law Review, Volume 18 | Issue 3, p. 535
27. Guruli P. Parole ... p.p. 46-60
28. Guruli P., 2015. Personal and Social Integrity as an Object of Infringement in Criminal Law. Works of Georgian University, Vol II. p.p. 293-298. (In Georgian)